

להכהן.

נותן לכהן את הקרן והחומש⁽²⁾.

ט-א

ורבה מסיים דרשתו: **ואמר רחמנא** ואם אין ל"איש" גואל, ולא אמרה: ואם אין "לו" גואל, כדי ללמדנו: "ואם" אין "לאיש" גואל, על "איש" אתה מסופק אם יש לו גואל, אם אין, ולכן **אתה צריך לחזור עליו אם יש לו גואליו, ואם לאו**, ועד שאינך ברור שאין לו גואל, אינך יכול להפקיע זכות הגואל ולתתו לכהן —

וזו דרשת רבה ש"קטן אינו מוליד".

איתביה אביי: אביי מקשה על רבה מברייתא ששנתה לגבי שפחה חרופה.

נאמר בתורה (ויקרא יט): ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע והיא שפחה נחרפת לאיש... בקרת תהיה.

ואילו **קטן אי אתה צריך לחזור עליו**. כי **בידוע⁽¹⁾ שאין לו גואליו**. ובלי בדיקה הנך

ודרשו חכמים: "בקרת תהיה" — שהיא חייבת מלקות.

עוד אופן שיש לו נכסים, אם ירש את אביו בעוד היותו גוי, וגוי יורש את אביו מן התורה. עוד אופן, מעשה ידיו ושכר טרחה, דהיינו רווחי פעולתו — שייכים אליו מדאורייתא. עוד מתרצים, שמדובר שנתגיירה אמו כשעיברתו, ומתה, וירש נכסיה. עתה מקשים קושיא אחרת: איך בכלל נשבע לו הגזלן, הלא "אין נשבעין על טענת קטן"? ומתרצים, שלא מדובר כאן בטענת קטן והודאה במקצת, אלא בעדות עד אחד, המחייב להישבע כדי להכחיש טענתו.

או, שמדובר שנשבע מעצמו "קפץ ונשבע", ומה שאמרו "אין נשבעין על טענת קטן" הוא רק שאין בית דין משיביעם.

עוד מקשים, איך נתגייר? ומאריכים להוכיח שאי אפשר לגייר אותו, ואין הבית דין יכולים לזכותו מדין "זכין לאדם שלא בפניו", כי זכייה היא מדין שליחות, ו"אין שליחות לקטן".

ומתרצים, שאמו נתגיירה כשעיברתו. עוד מתרצים, דגירות היא "זכייה מיוחדת", שאפשר גם לקטן לזכות בה, ואין פירושו שבית דין הם שליחיו לגייר, מטעם שליחות, אלא הוא זוכה בעצמו ובגופו שנעשה גר ונכנס תחת כנפי השכינה.

1. כתב החתם סופר בתשובותיו (חושן משפט סימן כ"ח), סיום הלשון: "בידוע שאין לו גואליו", אינו מלשון הברייתא, כי לא יתכן שרב חסדא יחלוק על ברייתא. אלא שלשון הברייתא היא: "קטן אי אתה צריך לחזור עליו". ורבה פירשה שאין לו גואלים, כיון שקטן אינו מוליד ואילו רב חסדא יפרשנה, שאף שיתכן שמוליד יש לו יורשים, מכל מקום אין לו רכוש עצמאי ולא שייך לגזולו, כמו שבאמת האריכו בתוס', עיין הערה הבאה.

2. התוס' (סח ב ד"ה קטן) מאריכים מאוד בדין זה, ונביא דבריהם בקיצור.

מקשים, מנין לקטן נכסים, הלא אין לו "יד" לעשות קנינים. וכוונתם, בשלמא בקטן ישראל יתכן שיש לו נכסים, אם ירש נכסים, וקטן הרי יורש, אבל גר מנין לו נכסים?

ואף אם חכמים תיקנו לקטן "כח" לעשות קנינים משום "כדי חייו", ומשום "דרכי שלום", הלא כאן מיייר בדרשת הכתוב, היינו בדיני דאורייתא, ומדאורייתא אין לו קנין.

ומתרצים: דקטן אכן אין לו קנין מעצמו, אבל אם גדול — דעת אחרת — מקנה אותו, יש לו קנין אף מדאורייתא.

בן תשע שנים ויום אחד שראוי לביאה, מניין שהאשה חייבת מלקות על ביאתו?

תלמוד לומר: לכן כתבה התורה ו"איש", הוי"ו באה לרבות בן תשע(4).

הרי שסברה הברייא שכן תשע ראוי

הבועל חייב להביא קרבן אשם. כמו שנאמר שם: והביא את אשמו לה(3).

שנינו ברייתא: אם היה נאמר בתורה: "איש", אין לי שהשפחה חייבת מלקות אלא איש — גדול בן שלש עשרה —

אבל אם נאמר, כסברת הגר"ח, מפני שאינו בן דעת, קשה למה מביא קרבן, כמו שפסק הרמב"ם (פ"ב מהלכות נזירות).

והגר"ח מתרץ, שקרבן נזירות הוא קרבן "מחוסרי כפרה" שאינו צריך "דעת". כלומר: קרבן נזירות אינו בא לכפר, אלא להתירו בשתיית יין ובתגלחת.

ועיין שם בשיעורי הגרש"ר המאריך אם קרבן "מחוסרי כפרה" צריך דעת.

4. מבואר כאן שקטן בן תשע הבא על שפחה חרופה — הרי היא לוקה.

והאמת שהדין כן בכל העריות שבתורה, וכן מבואר במסכת כריתות (יא א).

אבל בשפחה חרופה יש בכך מחלוקת הרמב"ם והראב"ד:

כתב הרמב"ם (שם): בן תשע שנים ויום אחד שבא על שפחה חרופה — היא לוקה.

וכתב הראב"ד: זה שיבוש שהרי שנינו בשפחה: אחד גדול ואחד קטן [אם היה אחד משניהם גדול והשני קטן] גדול נמי פטור, וכל שכן הקטן. (ועיין עוד בפרק ג מאיסורי ביאה הלכה יז).

בסוגייתנו משמע כדעת הרמב"ם. וקשה על הראב"ד, עיין ב"תורת חיים". וכתב ה"אבי עזרי", שהראב"ד גרס בסוגייתנו כגירסת היד רמ"ה, שקושיית אביי אינה מברייא שנשנתה לגבי שפחה חרופה, אלא נסובה על הפסוק לגבי טומאת שכבת זרע, עיי"ש.

3. האם קטן בן תשע יתחייב להביא קרבן אשם? כתב הרמב"ם (פרק ט' מהלכות שגגות הלכה ג): והוא מביא קרבן, ויראה לי שאינו מביא עד שיגדיל ויהיה בן דעת.

והראשונים חולקים עיין במאירי, שאף שהיא חייבת, הקטן פטור לגמרי מקרבן.

ולדעת הרמב"ם צריך לבאר דרשת הברייא, שמהריבוי מרבים אותה למלקות ואותו לקרבן, ולדעת החולקים בא הריבוי לרבות רק אותה למלקות.

הגר"ח מבאר דעת הרמב"ם, משום שקרבן צריך דעת "לרצונו" ולקטן אין דעת, ולכן אינו מביא עד שיגדיל.

ויש מבארים, כי התורה גילתה רק ש"מעשה" הקטן "מחייב", אבל עדיין אי אפשר לחייב את הקטן. ומשל למה הדבר דומה — לקטן שהזיק, מעשיו קיימים, והרי שור נזק לפניך, אלא שאי אפשר לחייב את הקטן. וכלי חידוש התורה, היינו אומרים שקטן בן תשע הבא על שפחה חרופה אין מעשיו "מעשה", וחידוש התורה הוא, שאכן המעשה קיים.

ומבאר הגרש"ר, שהנפקא מינא בין שני הסברות היא, בנזירות שהתורה גילתה שמעשה קטן מופלא סמוך לאיש, הוא מעשה, ונזירותו נזירות. האם יצטרך להביא קרבן נזירות בגמר נזירותו.

שאם נאמר, שהתורה חייבה "את הקטן" בנזירות, עבור מה שהפליא נזירות בפיו, אם כן הריהו נזיר ככל דיני נזירות, וגם יביא קרבן נזירות, שגם הקרבן הוא חלק מדיני נזיר.

לביאה?

חיכי דמי, באיזה אופן דיבר רבי ישמעאל?

אילימא אם נאמר, כדברייך, שקטן אינו מוליד, מוכרח לומר, **דאיבער** שאשתו התעברה ממנו כשהוא היה **בתר** אחרי **דאייתי** שהביא שתי **שערות**, ושהה תשעת ירחי לידה, **ואוליד** ונולד לו בן **מקמי** לפני **דלקיף זקן**, כי אחרי כן אינו נעשה בן סורר ומורה, ועל אופן זה באה הדרשה של רבי ישמעאל למעטו, משום שיש לו בן —

אי אפשר לומר כן, כי **מי איכא שהות כולי האי?** האם יש אורך זמן מרובה כל כך בין הבאת שתי שערות להיקף זקן?!

והא **אמר רבי כרוספדאי**: כל ימיו של בן סורר ומורה מעת הבאת שתי שערות עד הקפת זקן אינו אלא שלשה חדשים בלבד, כמו שיבואר.

וממילא אי אפשר לומר כן, דבאופן זה פטרתו התורה, כי בלי הולדת בן הריהו פטור משום שכבר הקיף זקן, ולמה הוצרך לפטרו משום שכבר הוליד בן?

אלא, לאו האם לא מדובר, באופן **דאיבער** אשתו התעברה ממנו **מקמי** לפני **דלייתי** שמביא שתי **שערות**, **ואוליד** ובנו נולד **מקמיה** לפני **דלקיף זקן**, ואילו משום ימיו [גילון] היה נעשה בן סורר ומורה, ובאה דרשת רבי ישמעאל לפטרו משום שהוליד. —

ישמע מינה: קטן מוליד!

קושית הגמרא היא בהנחה שהניחו כי דרשת רבי ישמעאל: בן ולא אב, ומאמר רבי כרוספדאי: כל ימיו של בן סורר ומורה אינו

אמר ליה רבה לאביי: אין כאן קושיא, והדברים אינם סותרים, כי יש לו הוא אכן ראוי לביאה, אבל — **ואינו מוליד**.

ודוגמא לכך: **כתבואה** שאינה גמורה, **שלא הביאה שלישי דמי**, שאם אתה זורעה אינה מצמחת, כך קטן בן תשע, אינו מוליד.

דבי בשיבת **הזקיה** תנא: נאמר בתורה בפרשת רוצח (שמות כא): "**וכי יזיד איש**", ויכלה התורה לכתוב: "**וכי ירשיע איש**", לכן דרשינן "יזיד" מלשון בישול, כמו שיבואר, —

איש מזיד מתבשל שכבת זרעו ומזריע, ואין קטן מזיד ומזריע.

אמר ליה רב מרדכי לרב אשי: מאי משמע **דהאי "מזיד"** — לישני דבשולי הוא?

דכתיב (בראשית): **ויזיד יעקב נזיד**, בישל תבשיל.

ומקשינן מדברי רבי ישמעאל, להוכיח שקטן מוליד.

והא **תנא רבי ישמעאל**: נאמר בתורה: "כי יהיה לאיש "בן", ודרשינן: **בן ולא אב**. [דרשת רבי ישמעאל אינה מאמר רב חסדא. שרב חסדא מיירי בקטן שהוליד, אין ה"בן" נעשה סורר ומורה, ואילו רבי ישמעאל מיירי, בקטן שהוליד, אין ה"אב" נעשה בן סורר ומורה].

וסבר המקשן שכוונת רבי ישמעאל היא לדרוש, שאם כבר נולד לו בן אינו נעשה בן סורר ומורה.

אלא שלשה חדשים, הם שני דברים, לכן הקשו, איך אפשר בתוך שלושה חדשים לעבר אשה ולהוליד.

ומתוצאת הגמרא, שמאמר רבי כרוספדאי הוא אכן דרשת רבי ישמעאל, כלומר, קטן אינו מוליד, והתורה לא באה למעט בן שכבר הוליד כי אינו במציאות. אלא ממעטת ומגבילה את הזמן לשלושה חדשים, שהוא הזמן שאם אשתו מעוברת — עיבורה ניכר עליה, כי ההכרה היא אחרי שלשה חדשים. וגזירת הכתוב היא, שאם עברה עליו תקופה שאורכה כמתחילת הריון עד הכרת העובר פטור⁽⁵⁾, ומכאן המקור למאמר רבי כרוספדאי.

ומתוצאת⁽⁶⁾: לא אין כאן ראייה שקטן מוליד,

ומדובר דאיבער בתר אחרי דאייתי שתי שערות, ואוליד בתר דאקיף זקן —

ודקא קשיא לך ומה שהקשית, ממאמר דרבי כרוספדאי, פירושו הוא —

כי אתא כשהגיע רב דימי מארץ ישראל, אמר: אמרי במערבא בארץ ישראל: בן סורר ומורה ולא מי שאשתו מעוברת והוכר עוברת, והוא "הראוי לקרותו להיקרא אב", ולמדים שהכרת העובר היא בשלושה חדשים ממה שנאמר בתמר (בראשית לח): "ויהי כמשלש חדשים ויוגד ליהודה לאמר זנתה תמר כלתך". היינו, שהוכר עוברת⁽⁷⁾.

גופא למדנו בגוף הסוגיא: אמר רבי כרוספדאי אמר רבי שבתאי: כל ימיו של בן

5. אף שלא הוליד בן. וכתב בחידושי המאירי: אף שאין לו אשה ולא בעל מימיו.

6. הקשו התוס', בסוגיא דלקמן ישנם דעות תנאים הסוברים שקטן מוליד, ולמדים זאת ממקראות, ואם כן, איך דרש רבה "בידוע שאין לו גואלים" לפי הדעות ההם? ואיך מסקינן כאן שקטן אינו מוליד?

ותירצו בפשיטות, דלפי הדעות ההם, אם אכן מוליד, הריהו איש, ומיהר בהבאת שתי שערות, והוא מה שאמרה התורה שכל זמן שלא הביא שתי שערות ואינו איש בידוע שאין לו גואלים.

המשך התוס' בהערה כג והיד רמה מתרץ, דאין ללמוד מדורות הראשונים, ד"ההיא סיעתא דשמיא הואי, [מעשה נסים] ולא גמרינן מיניה".

ובדומה לכך כתב הר"ן, דהוי מיעוטא דמיעוטא.

והמאירי כתב על דברי רב חסדא: "אף על פי שאין הקטן מוליד, ושכך הוא מנהג הטבעים —

אין הדבר נמנע, ויארע לפעמים על דרך הזרות, ולקדימת שלמות הטבעים, וכבר מצינו בדורות הקודמים כן, כמו שהתבאר בפרק זה. וכל שיארע כן, אין אותו הבן נעשה לעולם בן סורר ומורה שנאמר: כי יהיה לאיש בן ולא לבן בן". כלומר, התוס' סוברים, "דאין מה" ללמוד מדורות הראשונים, כיון שאז הקדימו גם להיות "איש", ואילו הרמ"ה והר"ן והמאירי סוברים ד"אי אפשר" ללמוד מדורות הראשונים.

ה"תורת חיים" מביא ראייה לדעת הראשונים הסוברים שאף למ"ד שבדורות הראשונים ילדו לפני שלוש עשרה שנה, היינו רק מיעוטא דמיעוטא, או מעשה נסים, ממה שאמרו חז"ל [והביאם רש"י על התורה בתחילת פרשת תולדות] שיצחק שהה לרבקה עשר שנים — כדי שתהיה בת שלש עשרה ותהיה ראויה להריון.

7. רש"י ביבמות (לז ב).

סורר ומורה אינן אלא שלשה חדשים בלבד.

ומקשינו: **והא אנן תנן הרי שנינו במשנתנו: משיביא שתי שערות ועד שיקיף זקן, ולא דוקא שלשה חדשים** (8).

ומתצינן: יש כאן שתי הגבלות —

הקיף זקן, ששנינו במשנתנו, ונדרש מ"לאיש בן" — בן הסמוך לגבורתו של איש, ואם הקיף הזקן — **אף על גב דלא מלו שלשה חדשים**, אינו נעשה בן סורר ומורה.

מלו שלשה חדשים והוא מאמר רבי כרוספדאי, הנדרש מדרשת רבי ישמעאל: "בן" — ולא "הראוי לקראתו אב", ואם מלאו שלשה חדשים — **אף על גב דלא הקיף זקן**, אינו נעשה בן סורר ומורה.

רבי כרוספדאי אמר שאשה שימי עיבורה הם תשעה חדשים, ניכר עוברת בסוף חודש השלישי.

הגמרא דנה, באשה שימי עיבורה הם שבעה חדשים (9), בכמה זמן ניכר עוברת, האם בשלשה חדשים כבכל אשה, או שליש ימי עיבורה שהם שני חדשים ושליש, כשם שהיולדת לתשעה ניכר עוברת בשליש ימי עיבורה.

ויש בכך נפקא מינה להלכה: אשה צריכה — מתקנת חז"ל — להשהות נישואיה בין בעל לבעל שלשה חדשים, ["ימי הבחנה"] כדי להבחין בזרעה שיולד לה, אם הם בני הראשון או השני. כי אם לא תשהה, הולד שיולד לה, לא יודע בנו של מי הוא, ויש לכך השלכות להרבה דיני תורה. וכשתשהה שלשה חדשים יוכר עליה עיבורה אם היא מעוברת מהראשון, ואת אי — עיבורה מהראשון אם אינה מעוברת ממנו.

אשה שעברה על תקנת חכמים ולא שהתה ונשא ונתעברה, והוכר עוברת אחרי שני חדשים ושליש מנשואיה מהשני וילדה בתום שבעה חדשים מנשואיה להשני. מעתה, אם הכרת העובר של יולדת לשבעה היא לשני חדשים ושליש, הרי הולד ספק מן השני ספק מן הראשון. אבל אם הכרת העובר היא אחרי שלשה חדשים, אין כאן ספק, והולד הוא ודאי מן הראשון.

יתיב ישב רבי יעקב מנהר פקוד [שם מקום] **קמיה דרבינא** תלמיד לפני רבו, ו**יתיב וקאמר משמיה בשם דרב הונא בריה דרב יהושע**:

שמע מינה נשמע מדברי **רבי כרוספדאי אמר רבי שבתאי**, האומר שזמן הכרת העובר הוא שלשה חדשים: **יולדת לשבעה אין עוברת ניכר לשליש ימיה** שהם שני חדשים

8. וכתבו היד רמ"ה וחידושי הר"ן, אין לתרץ ששלשה חדשים הוא הזמן מהבאת שתי שערות עד להקפת זקן, שודאי אינו נכון, כי כל אחד ואחד יש לו שיעור אחר, יש המקדים ויש המאחר.

9. מהמבואר בתלמוד ירושלמי (יבמות פרק ד ה"ב) משמע שהיא יצרה מיוחדת [טבע אחר] ונדרש מהפסוק (בראשית ב') "וייצר ה' אלקים את האדם" — שתי יצירות אחת לתשעה ואחת לשבעה. רב נחמן אומר במסכת יבמות (לז א):

ושליש —

ואיך נשמע כן? **דאי סלקא דעתך עוברא ניכר לשליש ימיה, למה לי לומר שימי בן סורר ומורה הם שלשה חדשים, הלא בתרי ותילתא בשני חדשים ושליש סגיא, מספיק להיות זמנו של בן סורר ומורה.**

כלומר, אם התורה אמרה, מדרשת רבי ישמעאל, שימיו הם מתקופת היותו ראוי להוליד עד תקופת היותו ראוי להכרת העובר, למה לא נצמצם את זמן הזה בהתאם ליולדת לשבעה. הרי התורה לא קבעה "זמן" אלא תקופה, ולמה לא ניחס תקופה זו להאפשרות ש"אם"⁽¹⁰⁾ היה מעבר אשה היולדת לשבעה, היה ניכר עוברא בפחות משלושה חדשים.

אלא, משמע שגם יולדת לשבעה — הכרת עוברא היא לשלושה חדשים.

ולפי דברים אלו יוצא שלצד שהעובר ניכר לשני חדשים ושליש, אם בן סורר ומורה

יעשה מעשיו המכוערים בשני שלישי חדש השלישי של אחרי הבאת שתי שערות, לא ייעשה בן סורר ומורה.]

אמר ליה רבינא לרב יעקב מנהר פקוד: אין הוכחת רב הונא בריה דרב יהושע הוכחה, כי לעולם אימא לך באמת אפשר לומר: יולדת לשבעה עוברא ניכר לשליש ימיה —

ובכל זאת אם יעשה מעשיו המכוערים בשני שלישי החדש השלישי, אכן ייעשה בן סורר ומורה, כי מי אמר לך ללכת אחרי האפשרות "אם" היה מעבר אשה היולדת לשבעה, זיל בתר רובא נלך אחר הרוב, ורוב נשים יולדות לתשעה, ואין מתחשבים באפשרות שאינה כל כך רגילה, והיא רק במיעוט נשים.

אמרוהו רבנן התלמידים אמרו דחיית רבינא, קמיה דרב הונא בריה דרב יהושע. ולא הסכים לכך —

אמר ליה [לחן] רב הונא בריה דרב יהושע:

"נשי דידן [מקומו או משפחתו] יולדות לשבעה".

10. לשון היד רמ"ה: "דהא אפשר דמתרמיא ליה איתתא דילדה לשבעה", [הרי יתכן שתודמן לו אשה יולדת לשבעה].

ובדחיית רבינא כתב: אותה נטיל אחר רוב היולדות לתשעה. ובמסקנת הגמרא כתב: אם אכן ישא אשה ויוכר עוברא בשני חדשים ושליש, לא יעשה בן סורר ומורה בסוף חודש השלישי.

משמע שסובר שמסקנת הגמרא היא, שיולדת לשבעה ניכר עוברא בפחות משלושה חדשים, אלא שלגבי פטור בן סורר ומורה אין מתחשבים

בכך, היות וזה מיעוט. ובחידושי המאירי סובר שמסקנת הגמרא היא, שיולדת לשבעה אין עיבורא ניכר עד שלשה חדשים. אלא, שמביא שתי דעות אם סומכין עליה הלכה למעשה, עיין שם. מדברי היד רמ"ה הנ"ל, מבואר שהדיון בגמרא הוא "עובדתי", איזה אשה תתעבר ממנו, אם יולדת לתשעה או לשבעה. והקשו האחרונים (עיין אבי עזרי פרק טו מהל' איסורי ביאה הלכה כ"ז, ובשיעורי הגרד"פ): למה אינו מפרש דברי הגמרא שהדיון הוא על "צורת" דרשת רבי ישמעאל, דהיינו כיון שהתורה לא כתבה במפורש "שלשה חדשים" אלא "ימי הכרת העובר", לכן דנה הגמרא,

ובדיני נפשות מי אזלינן בתר רובא?! התורה אמרה: ושפטו העדה "והצילו העדה", מוטל על הדיינים לעשות כל מה שביכולתם להציל את הנידון, ובן סורר ומורה הזה שעשה מעשיו המכוערים בסוף חודש השלישי, יכלו להציל אותו מסקילה,

בטענה שזמנו הוא בהתאם ליולדת לשבעה (11) —

ואת אמרת ואתה אומר: זיל בתר רובא?!

האמוראים דנים בשאלה זו. אם בדיני נפשות

לאיזה עיבור התכוונה התורה, האם לרוב העיבורים שימיהם הם שלשה חדשים, או, שנלך אחר המיעוט, מטעם "והצילו העדה", ונצמצם את הזמן לשני חדשים ושליש?

אפשר לבדוק אחר המיתה. ולמה לא נפטור את הרוצח? ומתוך כך מוכח שהולכים אחר הרוב, ורוב בני אדם אינם טריפה. ומכאן למדים לכל דיני התורה שהולכים אחר הרוב.

11. כתב ה"תורת חיים" אין להביא ראיה שהולכים אחר הרוב, ממה שהולכים אחר הרוב ברוב דיינים מחייבים, כמו שאמרה התורה "אחר רבים להטות" —

והקשה בחידושי הר"ן, אם כן, מה דנה כאן הגמרא אם הולכים בדיני נפשות אחר הרוב אם לא, הרי כל עיקר דין רוב נלמד מדיני נפשות, ומה בכלל הספק?!

כי ברוב כזה שהדיינים הם לפנינו [רובא דאיתא קמן] בודאי הולכין אחר הרוב והמיעוט בטל להרוב, והוא דין "ביטול ברוב", ואילו כאן דנה הגמרא ברוב התלוי במציאות או בטבע או בדעת בני אדם שאינם לפנינו [רובא דליתא קמא], ואין אנו מבטלים את המיעוט, אלא "מתחשבים יותר" ברוב — "הלך אחר הרוב", ועל כך דנה הגמרא אם הלכה זו אמורה גם בדיני נפשות החמורים. וחילוק זה בין רובא דאיתא קמן לרובא דליתא קמן אמרה הגמרא (חולין יא).

ומתוך: אין הדברים דומים, שם כיון שאין אפשרות אחרת, מוכרחים לומר שסומכין על הרוב. כי לא בחנם כתבה התורה "מכה איש ומת מות יומת". אבל, כאן שיש אפשרות לפוטרו — לבן סורר ומורה, ולומר שהתורה חייבה אותו רק בתקופת שני חדשים ושליש, דנה הגמרא שפיר אם הולכים אחר הרוב אם לא.

עוד אמרה הגמרא (שם): מנא הא מילתא דאמור רבנן זיל בתר רובא? ואחת מהראיות היא: היות והתורה חייבה להרוג את הרוצח, משמע שהולכים אחר הרוב שהנרצח לא היה טריפה. שאם לא כן, למה נחייבו לרוצח, הרי יתכן שהנרצח היה טריפה — גברא קטילא — והרוצחו פטור. ואם תאמר: נבדוק אם הנרצח אחרי מיתתו בכל אבריו לברר אם היה טריפה, גם כן לא גרוויח מכך, כי יתכן שהרוצח נקב את לבו במקום שהיה בו נקב מכבר, ואת זה אי

ובתוספת ביאור: כי גם אם נצמצם זמנו לפחות משלשה חדשים, גם כן תתפרש היטיב פרשת בן סורר ומורה, וכן באחד אומר בשנים ואחד אומר בשלש המבואר בהמשך הסוגיא, גם אם נסתור עדותם לא תבוטל פרשת עדות בתורה. כי התורה לא דיברה דוקא על מקרה משונה כזה. לכן — לא דנים אפשר משאי אפשר.

ועיין ב"ערוך לנר". והגאון ר"ש איגר כתב כעין דברי הר"ן (שו"ת רעק"א סימן ק"ז): הגמרא ידעה שבדיני נפשות הולכים אחר הרוב, וקושיית הגמרא היא רק מהפסוק "והצילו העדה". כלומר, כל אזהרות ועונשי התורה הם על פי כללי ה"רוב",

בשלשה בחודש. —

עדותן קיימת ואינם סותרים זה את זה, משום שאנו מתרצים דבריהם, שזה האומר בשנים בחודש, יודע בעיבורו של חודש, שחדש שעבר היה בן ל"א יום, ולכן לפי חשבוננו — האמיתי — היה האירוע בשנים בחודש. ואילו זה האומר בשלשה אינו יודע בעיבורו של חודש ולפי חשבוננו — המוטעה — היה בשלשה בחודש. ויש אנשים הרבה שאינם יודעים בעיבורו של חודש⁽¹²⁾.

ואי סלקא דעתך אם כדברך, ש"לא אזלינן בתר רובא" בדיני נפשות, נימא נאמר: הני עדים לא טעו, אלא דוקא קא מסהדי הם מעידים במדויק, ואכחושי הוא דקא מכחושי אהרדי ומכחישין זה את זה. וראוי לנו לומר כן כדי להציל את הנידון ממיתה. —

אלא למה אין אומרים כן, האם לאו משום דאמרינן: זיל בתר רובא, ורובא דאינשי עבדי דטעו, קורה מקרה שהם טועין ואינם יודעים בעיבורא דירחא⁽¹³⁾. ומצרפין עדותן

הולכים אחר הרוב לחומרא, דהיינו, במקום שכתוצאה מהליכה אחר רוב יתחייב הנידון מיתה, ואם ילכו אחר המיעוט יפטר ממיתה, האם הולכים אחר הרוב, כשם שהולכים אחר הרוב בשאר דיני התורה, או לא מטעם "והצילו העדה".

אהרורה רבנן החזירו את דברי רב הונא בריה דרב יהושע, קמיה דרבינא.

אמר לחו רבינא: ובדיני נפשות לא אזלינן בתר רובא!?

והתנן שנינו משנה, שממנה יש להוכיח שאף בדיני נפשות הולכים אחר הרוב:

המשנה מדברת בחקירות עדים, עידי נפשות, שאם יסתרו זה את זה עדותם בטלה, ויזוכה הנידון —

שני העדים מעידים על אירוע שאירע [לדוגמא] ביום אחד בשבת, אלא כשחוקרים אותם על ימי החודש — אחד מהעדים אומר: בשנים בחודש, ואחד אומר:

העדים, שכמו כן הוי בירור ה"מקרה".

הגר"ש בעצמו שדא ביה נרגא, שאם כן מה הביאה הגמרא ראייה מ"שמא תמצא איילונית", הרי שם אין אנו דנים על ה"מקרה", אלא על עצם העבירה שעבר. ועיין שם מה שמאריך לתרץ בדרך פלפול.

12. וכתבו התוס' לעיל (מא ב): כיון ששניהם מעידים על יום אחד מימי השבוע, לכן מצרפין עדותן, וסומכין על הרוב שאינם יודעים בעיבורו של חדש.

13. הלכה זו בשני עדים נפסקה בשולחן ערוך

וכשאמרה התורה "מכה אביו" כיוונה התורה למי שהוא אביו לפי ה"רוב", וממילא לא שייך לומר "והצילו העדה" לילך אחר המיעוט, ולטעון במקרה שלפנינו: "ודילמא לא אביו הוא", שהתורה ידעה שיש כאן אפשרות מיעוט שאינו אביו, ובכל זאת חייבה אותו התורה.

דברים אלו אמורים כשהעבירה שעבר ידועה. אבל כאן בכך סורר ומורה אנו רוצין לפטרו מטענה "צדדית", שמא ה"מקרה" השתנה. והרי הוא מן המיעוט, על זה שייך שפיר לומר שביית דין טוענין לברר את העובדות, כדי לקיים "והצילו העדה".

ועל זה הביאה הגמרא ראייה מסתירת שני

לחייב את הנידון למיתה¹⁴).

הרי ההוכחה שהולכים אחר רוב אף בדיני נפשות.

אמר רבי ירמיה מדיפתי: אף אנן נמי תנינא שנינו עוד משנה שממנה יש להוכיח שאף בדיני נפשות הולכים אחר הרוב.

המשנה מונה והולך דינים של קטנה מבת שלש שנים עד היותה גדולה. והכלל בכל דינים אלו הוא: פחותה מבת שלש שנים אינה בת ביאה כלל, אלא כנותן אצבע בעין, וכשהיא בת שלש שנים ביאתה ביאה, אלא שאינה בת עונשין.

בת שלש שנים ויום אחד:

מתקדשת בביאה. קטנה אין לה "יד" להתקדש, ומעשיה אינם נחשבים כלום. ואילו אביה יכול למסרה לקידושין לאיש אחר, בקידושי כסף ושטר וביאה. אם האיש מקדשה בכסף ושטר, הרי היא קנויה לו לגמרי, והיא אשת איש לכל דבריה, ואף בהיותה פחותה מבת שלוש שנים. אבל אם מסרה לאיש אחר לקידושי ביאה, אינה מתקדשת בהיותה פחותה מבת שלש שנים, שאין זו ביאה, אלא מעת היותה שלש שנים.

ואם בא עליה יבם — קנאה. אם היתה

נשואה לאיש בקידושי אביה, כנ"ל, ומת בעלה בלא בנים, הרי היא זקוקה להתייבם ככל יבמה.

ואם בא עליה יבם, שקידושי ביאה הן הם קידושי יבמה [מן התורה], קנאה, והיא אשתו לכל דיני התורה, ליורשה — את נכסיה את מתה, ולירש נכסי בעלה המת, ולהיטמא לה אם הוא כהן והיא מתה, ואינה זקוקה עוד ליבום — שלכן מגרשה בגט ולא בחליצה.

ואילו אם היא פחותה מבת שלוש שנים, אין ביאתה ביאה, והיא זקוקה ליבום או חליצה, ככל אשה "שומרת יבם".

וחייבין עליה משום אשת איש. אם השיאורה אביה, כנ"ל. ובא עליה איש אחר, ביאתו בה היא ביאה, ויתחייב עליה כבכל אשת איש. [היא פטורה שהרי אינה בת עונשין]. ופחותה מבת שלוש, לא חייבין עליה.

ומטמא [ומטמאה] את בועלה לטמא משכב התחתון בעליון. אשה נדה מטמאה משכבה [מצעות וכדומה] והם נעשים "אב הטומאה" לטמא אדם וכלים, היינו, שאם אדם וכלים נגעו במשכבה, נטמאו. דין זה הוא אף בתינוקות בת יום אחד.

הבועל את הנדה, נטמא, כמו שאמרה

14. והקשה הירמיה: "אם אכן הולכים אחר הרוב, ורובא דאינשי טעו בעיבורא דירחא, למה נאמר שאחד מהן הוא מן הרוב שאינם יודעים בעיבור החודש והשני הוא מן המיעוט היודעים, ומצרפים עדותם, ולמה לא נאמר ששני העדים הם מן הרוב, ונבטל עדותם? ומתרץ, דכיון דיש כאן רגלים לדבר [סברא חזקה] שהם אכן מעידין

(חשן משפט סימן ל' סעיף ז) גם בדיני ממונות. והקשה שם השפתי כהן (ס"ק יד) הרי "אין הולכים בממון אחר הרוב". [כן מבאר הצ"ח — פסחים י"ב — שזו כוונת קושיתו].

והאריכו בשאלה זו האחרונים, בהרבה מקומות בש"ס.

עיין שם בצל"ח ובשערי יושר שער ג פרק ג.

לכהונה.

דין זה אמור רק בבת שלש שנים, שביאתה ביאה, ולא בפחותה מכך.

ואם בא עליה אחר מכל העריות האמורות בתורה כגון אביה ואחיה חמיה וגיסה — מומתין עליה, הרי הם חייבים מיתה, והיא פטורה שהרי אינה בת עונשין.

ובפחותה מבת שלש שנים, גם הם פטורין שאין זו ביאה.

והנה, בדין השלישי נאמר: "וחייבין עליה טו-ב משום אשת איש". וקשה **אמאי, אימא** הרי יש לחשוש [דילמא] איילונית [עקרה] היא, וקידושיה שקידושה אביה לאחר — קידושי טעות הן, כי **אדעתא דהכי** על מנת שאינה יכולה להוליד, **לא קדיש** [כדין נמצא אשתו איילונית (יבמות דף ב)] ואיננה אשת איש.

ובשלמא אם הולכין בדיני נפשות אחר הרוב — רוב נשים אינן איילוניות, לכן הוי קידושיה קידושין, וחייבין עליה משום אשת איש, אבל אם אין הולכין אחר הרוב, למה יחייבו את הבועל מיתה. [בשלמא בשאר אשת איש, אפשר לומר, שחייבין מיתה רק אם התברר שאינה איילונית, שכבר ילדה, אבל בקטנה, לא שייך לומר כן⁽¹⁵⁾].

אלא, האם לאו משום דאמרינן: זיל בתר רובא, ורוב נשים לאו איילונית נינהו.

התורה: "ותהי נדתה עליו". אבל אינו חמור כמוה, ומשכבו נעשה רק "ראשון לטומאה", ואינו מטמא אדם וכלים כנדה אלא אוכלין ומשקין בלבד. [טומאה זו קראוה חז"ל: "תחתון כעליון", וכוונתם להדגיש שאין משכבו התחתון נעשה אב הטומאה כטומאת משכב הנדה בעצמה, אלא ראשון "כעליונו של זב"ן].

האמור, שהבועל את הנדה מטמא משכב תחתון כעליון, הוא רק בבת שלש שנים, שבעלתו בעילה היא, ואילו אם היא פחותה מבת שלוש שנים, אינו אלא כנוגע בנדה, ונהיה טמא טומאה קלה, שהיא טומאה עד הערב.

נישאת לכהן אוכלת בתרומה. בת ישראל הנשואה לכהן אוכלת בתרומה. מן התורה אוכלת מאירוסיה, ואילו חכמים גזרו שלא תאכל עד כניסתה לחופה.

חופה זו תלויה בביאה, דהיינו אם ביאתה ביאה, חופתה מזכה אותה באכילת תרומה, ולכן, בת שלש שנים שאביה קיבל בה קידושין מאיש כהן, והכניסה לחופה, כיון שביאתה ביאה, חופתה מאכילתה בתרומה, ואילו פחותה מבת שלש שנים שאין ביאתה ביאה — אין חופתה חופה, ואינה אוכלת תרומה.

בא עליה אחר מכל הפסולין פסלה מן הכהונה. אשה שנבעלה לגוי, חלל, נתין ומזר אסורה להינשא לכהן, והיא פסולה

יודע.

15. הקשה המהרש"א במסכת קידושין (י א):

על אותו היום [כוונתו כמו שכתבו התוס' עיין הערה יב] לכן אומרים שאחד יודע ואחד אינו